

# Tendenciák az elmúlt évek nyelvoktatásában

IMRE ANNA

*Az európai integrációs folyamat bár nem intézett közvetlen „kihívást” az egyes érintett országok oktatási rendszerei számára – a Maastrichti Egyezmény nem tartalmaz kötelező érvényű oktatással kapcsolatos intézkedést, csupán javaslatokat – eddigi észrevételek szerint az oktatási szféra mégis érzékenyen „válaszol”: a központi intézkedések „felülről” és a spontán kezdeményezések „alulról” egyazon irányba mutatnak. Jó példa erre a nyelvtanulás expanziója. Az idegennyelv-ismeret fokozódó jelentősége a EC tagországok számára nyilvánvaló, s melegen támogatott mind „felülről” – nemzetek feletti programok révén (Lingua), a nemzeti oktatásügy keretein belül központi támogatással – mind „alulról”, az iskolák, s az iskolahasználók részéről.*

## Bevezetés

A nyelvtudás fontosságának növekedését Európa nyugati felében jelzi a tény, hogy 1989-ben Hollandiában maga az oktatási és tudományos miniszter szorgalmazta az angol nyelvű oktatás kiterjesztését a holland felsőoktatásban. Hogy ez nem csupán miniszteri fantázia terméke, hanem társadalmi igényeket is tükröz, arra enged következtetni az angol nyelv oktatásának terjedése az alapfokú és a középfokú oktatásban, s az angol nyelvű iskolák terjedése Hollandiában.

A nyelvoktatás expanziója az érintett országokban politikai, elsősorban oktatáspolitikai kérdés: a feladat elsősorban az oktatási rendszerre hárul. A nemzetállami határok kialakulását követően az elsődleges feladat a határokon belül a zökkenőmentes kommunikáció kialakítása érdekében kialakítandó nyelvi egységesítés (nemzeti nyelv, anyanyelv) elsősorban az iskolarendszer feladata volt. Ma az egységes Európa kialakulásánál is az elsődleges feladat egyfajta nyelvi egységesítés, illetve az idegennyelvtudás, a nagy nyelvek, a második, harmadik nyelvként tanult nyelvek egységesítése – ez ma szintén az iskolarendszer feladata. Ezúttal azonban némileg bonyolultabb a helyzet, mivel az egységes Európában nem egy, hanem több hivatalos nyelv létezik, az első számú nemzetek feletti nyelv, a „lingua franca” pozíciójáért több nagy nyelv áll versenyben egymással (1). A nyelvek közti versenyt minden valószínűség szerint az egyes nyelvek „piaci értéke” dönti el a nagyobb nyelvek, az angol, német, francia között.

Magyarországon e kihívás szintén érzékelhető: az idegen nyelvtudás a „piacon” régóta keresett tudásfajta, a határok megnyitása, Európa felé való nyitás, a rendszerváltás óta azonban különösen felértékelődött. A kommunikációképes nyelvtudás ma komoly előnyöket jelenhet, komoly előnyökkel jár, igazi „tőkét” jelent a munkaerőpiacon, a továbbtanulásnál, de a mindennapi életben is. Ma, a munkanélküliség terjedése közepette az elhelyezkedési lehetőség, ráadásul a jó fizetés nyelvtudással szinte biztosítottnak látszik, a korlátozások nélküli utazási lehetőségekkel, a külföldi ösztöndíjak megnövekedett számával, a külföldi munkavállalási lehetőségekkel, a hazai vegyesvállalatok terjedésével a nyelvoktatás ugyancsak kulcsfontosságú lett.

Néhány éven belül azonban a nyelvtudás várhatóan már nem sajátos „tőkét” jelent a munkaerő-, vagy az oktatási, tudományos piacon, hanem sokkal inkább ennek hiánya jelent majd behozhatatlan hátrányt mindazok számára, akiknek nem volt módjuk időben



elsajátítani. S akiknek nem volt módjuk erre, csak jóval nagyobb erőfeszítések árán juthatnak el Európába. Az alábbiakban elsősorban arra keressük a választ, hogy hogyan reagált az oktatási rendszer a nyelvtudás, a nyelvoktatás iránti igények növekedésére, milyen fontosabb tendenciák ragadhatók meg e téren, s végül felvázolunk néhány valószínűsíthető összefüggést e tendenciák hátterét és következményeit illetően.

## Változások a nyelvoktatásban: tendenciák

Az idegennyelv-oktatás iránti igények nagymértékű megnövekedése még a nyolcvanas években kezdődött, ekkor azonban még elsősorban a nyelvoktatás piacán, a nyelviskolák számára jelentett komoly felfutást. Az oktatási rendszerben a Művelődési Minisztérium rendelete az 1989/90-es tanévtől törölte el az orosz kötelező oktatását és tette lehetővé az idegen nyelvek szabad választását megfelelő feltételek mellett. A szabad nyelvválasztás lehetővé tétele mellett egy másik, az iskolarendszeren belülről érkezett kihívás tovább növelte az idegen nyelvek oktatása iránti igényeket: a művelődési és közoktatási miniszter egy 1989-es rendelete lehetővé tette, hogy a nyelvvizsgával rendelkező tanulók mentesüljenek az idegennyelv további tanulása alól, év végén és az érettségien jeles osztályzatot kapnak. Ehhez járult a felsőoktatásban a felvételi gyakorlata az utóbbi években: a nyelvvizsga pontértéket jelent a felvételinél. (A nyelvvizsgát a módosított 3/1980/X.25./MM rendelet értelmében 14 kor felett bárki leteheti).

A fenti kihívások következményeképpen az iskolarendszerben gyors változások indultak meg a nyelvoktatás területén. E folyamatot mutatja be másutt, az angol nyelv terjedése kapcsán *Medgyes Péter* is (2), itt e folyamat vázlatos bemutatására szorítkozunk, kiemelve egy eddig nem tárgyalt vonatkozását: a változások területi jellemzőit.

Az iskolarendszerű nyelvoktatás „szerkezetváltása” és terjedése a várakozásokat meghaladó mértékben indult be, s jelentős mára az iskolarendszerben. A folyamat nincs központilag szabályozva sem a választandó nyelv, sem a javasolt óraszám tekintetében, eredménye ennél fogva sokkal inkább a szülői igényeknek s az iskolai lehetőségeknek, semmint a központi elképzelések megvalósulásának tudhatóak be.

A folyamat leglátványosabb eleme az oroszul tanulók számának rohamos csökkenése 1990-től, s ezzel párhuzamosan a nyugati nyelvet tanulók számának növekedése minden iskolatípusban, minden iskolafokozaton. Mégis, abban, hogy milyen gyorsan csökken az oroszul tanulók száma, illetve hogy milyen nyelv kerül a helyébe, már nagy különbségek vannak iskolai fokozatok, iskolatípusok közt, sőt településtípusok és területi elhelyezkedés szerint. Az orosz helyébe rohamos gyorsasággal két nagy nyelv, az angol és/vagy a német lépett – az általános iskolában két év alatt megkétszereződött mindkét nyelv tanulóinak száma (1. táblázat). Az általános iskolában mindazonáltal a nyugati nyelvet tanulók közt inkább a német van túlsúlyban. Ez nagy valószínűséggel nem egyértelműen az igények, a német nyelv iránti nagyobb kereslet következtében alakul így az általános iskolákban, valószínűbb, hogy erősen befolyásolják e helyzetet a meglévő adottságok, a nyelvtanításnak megnyerhető tanárok nyelvtudása.

| nyelv   | 1990/91       |      | 1992/93       |      |
|---------|---------------|------|---------------|------|
|         | tanulók száma | %    | tanulók száma | %    |
| angol   | 107799        | 14,1 | 224024        | 31,6 |
| francia | 7864          | 1,0  | 12122         | 1,7  |
| német   | 165923        | 21,7 | 325408        | 45,9 |
| orosz   | 476286        | 62,2 | 138249        | 19,5 |

1. táblázat

*Idegen nyelvet kötelezően tanulók számának és arányának alakulása az általános iskolában (3)*



A középiskolában a helyzet a két nagy nyelv között kiegyenlítettebb, a gimnáziumban egyértelműen az angol került erősebb helyzetbe, a szakközépiskolában a két nagy nyelv egyenlő súllyal szerepel (2. táblázat), a felsőoktatásban ismét az angol van egyértelműen domináns helyzetben.

|               | Gimnázium     |      | Szakközépiskola |      |
|---------------|---------------|------|-----------------|------|
|               | Tanulók száma | %    | Tanulók száma   | %    |
| oroszul       | 33080         | 24,2 | 23577           | 12,7 |
| angolul       | 94083         | 68,8 | 77149           | 41,4 |
| franciául     | 20307         | 14,8 | 9073            | 4,9  |
| németül       | 72159         | 52,8 | 76763           | 41,2 |
| Összes tanuló | 136729        |      | 186225          |      |

Megjegyzés: a %-összeg 100 felett van mivel a középiskolában a tanulók egynél több nyelvet tanulnak.

2. táblázat  
*Idegen nyelvet tanulók számának és arányának alakulása a gimnáziumban és a szakközépiskolában 1992/93*

Az oktatási formák különbségei mellett jelentős a tanult nyelvek szerkezete esetében a tanulók számának *területi, regionális megoszlása*. Ez az általános iskolai adatok tanúsága szerint az orosz nyelv esetében erősen összefügg az egyes országrészek fejlettségével: 1990-ben, s még 1992-ben is az elmaradott országrészekben találhatók átlagon felüli számban orosz nyelvet tanulók. Abban, hogy az orosz fokozatos kiszorulásával milyen nyelv lép a helyébe, szintén jelentős különbségek vannak területileg. Az angol nyelv oktatása két megyében, Budapesten és Csongrád megyében volt az országos átlag felett mindkét évben , az országos átlag alatt azokon a területeken, ahol vagy még az orosz (pl. Szabolcs-Szatmár), vagy a német nyelvet tanulók aránya volt magasabb. A német nyelv az országos átlag felett azokban az országrészekben volt mindkét évben, ahol a szomszédos Ausztria közelsége miatt a német nyelv jelent komolyabb „tőkét”, érvényesülési lehetőséget a mindennapi életben.

A jelentős regionális különbségek a nyelvoktatásban az egységes központi szabályozás hiányának következményeképpen az egyes nyelvek iránti különböző keresletet, az egyes nyelvek különböző „piaci” helyzetét mutatja egyfelől, ill. a lehetőségeket, a meglévő nyelvtudást, az elérhető nyelvtanárok különbségeit másfelől, aminek eredményeként más nyelvet tanulhatnak a tanulók nagyobb eséllyel Szombathelyen és Salgótarjánban. A nyelvoktatás jelentős területi különbségeit, helyenkénti egyoldalúságát feltárja két városi esettanulmány a nyelvoktatási kínálat alakulásáról, szerkezetéről (3), s az Észak-Dunántúlon vonatkozásában tárgyalja Fülöp József is (4).

A regionális különbségek szembeszökővé teszik az ország más, régóta fennálló területi különbségeit, a nyelvoktatás különbségei felszínre hozzák az ország más mutatók mentén mutatkozó különbségeit is: a központi körzet (elsősorban Budapest) hagyományos fölényét minden vonatkozásban, mellette a Dunántúl az ország többi régiójához viszonyított kedvezőbb helyzetét, az ország kettészakíttottságát, a keleti és a nyugati rész közötti szakadékot, valamint az innovációs folyamatok keleti irányultságát.

A központi körzet kiugrása az angol nyelv esetében szemléletes, a Dunántúl előnye a német nyelv területén egyértelmű. Az ország keleti és nyugati része közti határvonal mentén húzódik a határ a nyelvoktatásban is: az ország keleti részében tanultak mindkét évben az országos átlag feletti arányban oroszul az általános iskolai tanulók (1992-ben még a tanulók fele tanult oroszul – mikor az országos átlag már csak 19,5%). Ezen térségek hagyományosan meglévő különbségei az elmúlt évek során a piaci folyamatok hatásának fokozottabb érvényesülése révén felerősödtek, a köztük lévő törésvonalak elmélyül-



tek a gazdaság átstrukturálódása, elsősorban a külföldi tőkebehozatal és a munkanélküliség egyenlőtlen területi megjelenése következtében (5).

A kihívásra, amit a szabad nyelvválasztás jelentett az oktatási rendszer számára ezen országrészek különböző „készenléti állapotból” különbözőképpen tudtak válaszolni: legelőbb, még 1990-ben Győr-Sopron megyében ugrott meg (40% fölé) a németül tanulók száma, legkésőbbben az ország keleti része tudott nyugati nyelvek oktatására átállni: a legtovább Szabolcs-Szatmár megyében tanultak-tanulnak oroszul az általános iskolai tanulók. A folyamat területi terjedése, ennek különbségei ezáltal tulajdonképpen leképezik az ország egyenlőtlen területi fejlettségét, s a kulturális minták nyugat-keleti irányú haladását is.

Központi szabályozás híján, a helyi kezdeményezéseknek, igényeknek megfelelően beindult nyelvoktatás terén várhatóan nagy területi különbségek fognak fennmaradni a jövőben, az orosz nyelv kiszorulása után is. Idővel ezen területi különbségek problémát is okozhatnak, mivel megnehezítik területi mobilitás esetén az iskolázás folytonosságát.

A nyelvoktatás szerkezeti átalakulása mellett jelentős mértékű a nyelvi órák számának *mennyiségi növekedése* is az oktatási folyamatban. E mennyiségi növekedés sem központi irányított folyamat, inkább szülői, iskolai kezdeményezés következménye, s megjelenik mint korábbi életkorban induló, magasabb óraszámokban történő nyelvoktatás az egyes iskolákban, mint a nyelvoktatás kísérleti modelljeinek terjedése (kéttannyelvű oktatás), vagy a nyelvoktatás terjedése olyan iskolatípusokban, amelyekben eddig nem volt egyáltalán, vagy jelentős súllyal jelen: Ma általánosan a 4. osztályban kezdődik a nyelvoktatás, de számos helyen ennél is korábban, az 1-2. osztályban vagy az iskolai oktatást is megelőzően, az óvodában kezdődik. A nyelvtanulásra fordított óraszám az általános iskolában heti 2-3 óra, számos iskolában tanítanak nyelvet azonban ennél jóval magasabb óraszámokban. A gimnázium mellett a nyelvtanulás egyre elterjedtebb a szakközépiskolai oktatásban, s megjelenik egyre több szakmunkásképző intézményben. A 80-as évek végén indult kéttannyelvű középiskolai oktatás is megjelent mára néhány általános iskolában és szakközépiskolában, s legutóbb megjelent egy új képzési tartalom – a szaknyelvi oktatás – is egyes szakközépiskolákban és a felsőoktatásban. Az idegen nyelv-oktatás látványos expanziója nagymértékben megnöveli az óraszámot, s ezzel a nyelvoktatás tanárigényét is a pusztán csak átképzendő orosz tanárok számához képest.

A nyelvoktatás látványos expanziója, mennyiségi növekedése, valamint gyors szerkezeti átalakulása egyelőre eltakarja az esetleges *minőségi* problémákat, ami ugyanakkor újratermelheti a nyelvtudásban tapasztalható hiányt. A minőséget nem könnyű ma megítélni, de mivel messze nincs még az igényeknek megfelelő számú nyelvtanár az oktatási rendszerben, valamit talán elárul a változások minőségi oldaláról a tanárellátottság szám-bavétele. A *nyelvtanárellátottság* a legkritikusabb pont a nyelvtanításban, aminek következtében a szabad nyelvválasztás több helyen csak vágyálom marad, másutt is csak nagy kompromisszumok árán megvalósítható folyamat. A képesített nyelvtanárok száma még messze elmarad az igényektől, ezt jelzik a nyelvtanárellátottság adatai (3-5. táblázat).

A szaktanári ellátottság a középiskolában jóval kedvezőbb, mint az általános iskolában. Mindkét iskolafokozaton a német tanárok vannak a nyelvet tanulók számához mérten a legkevesebben.

A tanárhiányt a fentiek miatt még jó ideig nem lesz mód felszámolni: átmeneti megoldások hidalják át a tanárhiányt: „tanárexport” egyfelől, azaz angol anyanyelvű tanárok önkéntes 1-2 évi magyarországi szolgálata, ill. a megfelelő végzettség nélkül, nyelvvizsgával vagy főiskolai diplomával középiskolában tanító tanárok alkalmazása másfelől. A szakképzett tanárokkal való ellátottság különbségei, azaz a minőségi különbségek sem egyenletesen oszlanak azonban el az iskolarendszerben: a szaktanárellátottság a nyelvoktatásban nagyon különböző az egyes településtípusokon. A szakszerűen ellátott órák mutatója, amely országosan az egyes nyelvek iránti kereslet-kínálat közti különbséget is jelzi, a települési hierarchia alján, a kisebb falusi iskolákban a legkedvezőtlenebb (6. táblázat).



| Idegen nyelv szakos tanárok 1992 |                  |      |             |      |
|----------------------------------|------------------|------|-------------|------|
| Nyelv                            | Általános iskola |      | Középiskola |      |
|                                  | fő               | %    | fő          | %    |
| angol                            | 1241             | 9,7  | 1278        | 19,6 |
| német                            | 1484             | 11,6 | 987         | 15,2 |
| francia                          | 168              | 1,3  | 375         | 5,8  |
| orosz                            | 7499             | 58,4 | 1343        | 20,6 |
| egyéb                            | 461              | 3,6  | 535         | 8,2  |

3. táblázat  
A nyelvtanárok száma és nyelvenkénti megoszlása az általános és középiskolában 1992/93-ban

|         | Idegen nyelv szakos tanárok száma | Egy idegen nyelv szakos tanárra jutó nyelvtanulók száma |
|---------|-----------------------------------|---------------------------------------------------------|
| angol   | 1241                              | 180,5                                                   |
| német   | 1484                              | 219,3                                                   |
| francia | 168                               | 72,2                                                    |
| orosz   | 7499                              | 18,4                                                    |

4. táblázat  
Általános iskola

|         | Idegen nyelv szakos tanárok száma | Egy idegen nyelv szakos tanárra jutó nyelvtanulók száma |
|---------|-----------------------------------|---------------------------------------------------------|
| angol   | 1278                              | 134,0                                                   |
| német   | 987                               | 150,9                                                   |
| francia | 168                               | 78,3                                                    |
| orosz   | 7499                              | 42,2                                                    |

5. táblázat  
Középiskola

Mivel a nyelvoktatás szerkezetváltása és expanziója egyidejűleg megy végbe, a megfelelő számú szakképzett nyelvtanárok hiánya még egy ideig nehezen oldható meg, a fenti minőségi különbség még sokáig fennmaradhat.

Változások a nyelvoktatásban: okok és következmények

A nyelvoktatásban végbement változások nagyon gyorsan következtek be, különösen ahhoz mérten, hogy az oktatási rendszer, az iskolák, tanárok nagy része nem volt felkészülve ilyen ütemű változásra: nem volt kellő számú szakképzett nyelvtanár, nem volt tapasztalat, módszer, tananyag stb. A bekövetkezett változások ugyanakkor nemcsak gyorsak voltak, de „divergáltak” is: két eltérő irányba, az angol ill. a német nyelv irányába tolódtak az ország egyes területein: mást tanítanak ma nagy valószínűséggel a nyelvórán az ország nyugati felében és központi részén. Mi magyarázza a változások példátlan üte-



| Szakszerűen ellátott idegennyelvi órák az általános iskolában 1992/93. |      |                 |
|------------------------------------------------------------------------|------|-----------------|
|                                                                        | %    | ebből: községek |
| orosz                                                                  | 93,8 | 56,4            |
| angol                                                                  | 74,6 | 48,6            |
| német                                                                  | 66,3 | 69,4            |
| francia                                                                | 89,5 | 89,2            |

6. sz. táblázat

*Szakszerűen ellátott idegennyelvi órák az általános iskolában 1992/93.*

mét és az eredmények e sokszínűségét? Nyilvánvalóan a nyelvoktatás iránti nagymértékű és szerkezetében az ország egyes részein igen eltérő kereslet, amelyet nem ellen-súlyoz központi egységesítő szabályozás. Hogy a kereslet ilyen mértékben meghatároz-hatja a nyelvoktatás helyzetét és alakulását, annak oka már nem csupán a nyelvoktatás liberális szabályozásában keresendő, hanem az oktatásügy terén végbement változások egészében: az irányítási, a finanszírozási rendszer változásaival, a tantervi változásokkal, s a demográfiai helyzettel.

A demográfiai változások különösen az általános iskolát érintik érzékenyen: a 80-as évek közepétől a tanulók száma csökkenésnek indult, s mind a mai napig tart. Ez a hely-zet nemcsak az esetlegesen bezárni, vagy tanárainak egy részét esetleg elbocsájtani kényszerülő iskolák számára lehet kritikus, de az ezzel nem fenyegetett iskolák számára is, mivel anyagi helyzetük a jelenlegi, 1991-ben bevezetett fejkvótás finanszírozási rend-szer miatt erősen függ a tanulók létszámától. Ez a helyzet versenyre készíti az egyes iskolákat, ha nem akarnak alulmaradni a tanulókért vagy a forrásokért folytatott küzde-lemben. A helyzetre az iskolák piaci viselkedéssel reagálnak – ezt a szerkezetváltó isko-lák kapcsán kimerítően tárgyalja *Liskó Ilona* (6). Az iskolák az új helyzetben többnyire úgy igyekeznek „felülmárni”, hogy az iskolahasználói, a szülői igényeket minél telje-sebb mértékű kielégítésére törekszenek, sőt adott esetben próbálnak ezeknek elébe menni. Az iskolák mozgaásteré ehhez elég tág: oktatási programjaik kialakításánál nagy-fokú autonómiával rendelkeznek, központi elképzelés, szabályozás nem korlátozza. Több lehetőség is kínálkozik számukra az oktatással szembeni igények minél teljesebb kielégítésére: a középiskolák számára elsősorban a korai szelekció, az általános isko-láknak a nyelvoktatás vagy más speciális oktatás, tagozat kínálkozik. A jobb iskolák ezen felül ugyanezek eszközök – speciális oktatási programok kínálata, szerkezetátalakítás – segítségével kedvező esetben, kellő számú jelentkező esetén meg is szűrheti tanulóit felvételi vizsga segítségével, jobb tanulmányi, továbbtanulási eredményeket biztosítva ezzel iskolai szinten is.

A kizárólag a helyi kereslettől és kínálattól függő nyelvoktatás *következményei* közt tárgyalhatóak olyan különbségek is, mint a *területi*, az *iskolák közti* ill. a *tanárok közti* kü-lönbségek. A területi különbségek léte az oktatott nyelvek szerkezetében, azaz az angol és a német nyelv versenye az orosz nyelv kiszorulását követően szintén a piaci viszonyok uralmának tudható be: mivel központi szabályozás nem határozza meg az orosz helyébe lépő, kötelezően oktatandó nyelvet, ebből a szempontból is egyedül a helyi szinten ki-alakult piaci viszonyok alakítják a nyelvoktatás helyzetét. A különbségek együttjárása és hierarchizálódása különösen az általános iskolák esetében szembetűnő. Ma is érvényes megállapítás, miszerint az általános iskoláknak sok helyen egyik legmegbízhatóbb mi-nőségi mutatója, hogy ki (szakképesítéssel rendelkező, vagy azzal nem rendelkező ta-nár) és milyen idegen nyelvet oktat az iskolában (7). A gimnáziumok esetében a színvo-nalbeli különbségek mutatója a felsőoktatásra való felkészítés eredményessége, a fel-vettek aránya, ill. ma már a nyelvvizsgát tettek aránya lehet.

A nyelvtanárok hiányának következtében a különbségek az iskolán belül, a *tanárok* közt is érezhetőek. A gazdasági szféra elszívó hatásának következtében a nyelvtanárok száma az oktatási rendszerben a nyelvtanári képzés expanziójának ellenére sem növek-



szik a várt mértékben. Ezért az iskolák, versenyképességük megőrzése érdekében vagy szakmai, vagy anyagi áldozatot kénytelenek hozni. Egyfelől, nyelvet oktató tanárok szakmailag nehezen minősíthető szinten oktatnak sok helyen, másfelől, képzett nyelvtanárok, hogy az iskolákban maradjanak tanítani, éppenséggel igen kedvezményezett helyzetben vannak. Nem egyedi eset: a nyelvtanárokat vagy eleve F kategóriába sorolta az egyik budapesti általános iskola igazgatója, vagy más módon oldotta meg, hogy fizetésük 5-6000, esetenként 10.000 Ft-tal is több legyen kollégáiknál. A helyzetből sok helyen adódik bérfeszültség a tanári karban, többnyire azonban a tanárok kénytelen-kelletlen tudomásul veszik, hogy „a nyelv, a nyelvtanár hozza be a gyerekeket az iskolába, a fizika-biológia szakos tanár is ezeket a gyerekeket tanítja, ezekből él.”

## Összegzés

A nyelvoktatás terén megmutatkozó lényegesebb változások – a szerkezetváltás, az expanzió – mind abba az irányba mutatnak, hogy a közeljövőben, egy Európa felé nyitódó országban a fiatalok már jó eséllyel bírnak arra, hogy kommunikációképes, piacképes nyelvtudást sajátítsanak el a közoktatás rendszerén belül, s ezzel nagyobb mozgásteret nyerjenek az oktatási szférán belül, valamint a munkaerőpiacon az ország határain belül és kívül is. A jelenleg még létező, jellegzetes különbségek – azonban a „szerkezetváltás” különböző üteme, a tanárellátottság különbségei s ebből következően a sejthető minőségi különbségek – az oktatási rendszerben amúgy is meglévő minőségi különbségeket az egyes iskolatípusok, egyes településkategóriák iskolái közt felerősítik, az oktatási színvonal egyre jobban polarizálódik. Jelentős a kiemelt – területi, iskolák és tanárok közti – különbségek mellett az az esélykülönbség, ami a fentiek következménye, s amit a nyelvoktatás fenti színvonalkülönbségei jelentenek: feltehető, hogy az ország különböző területein, különböző településtípusokban élő, különböző iskolatípusokba járó tanulók nem egyforma eséllyel tanulnak ma idegen nyelvet, s így nem egyidőben jutnak el a többiekkel „Európába”.

## IRODALOM

- Bajomi Iván:* A francia oktatási rendszer és a nemzetközi kihívások. in: Az oktatás jövője és az európai kihívás. Educatio, Budapest. 1993
- Bárdos Jenő* Nyelvtanítás: múlt és jelen. Magvető. Budapest. 1988
- Cséfalvai Zoltán* : Felharmadolt ország. Valóság, 5. (1993)
- J. Dronkers The Causes of Growth of English Education in the Netherlands: class or internationalism? in: European Journal of Education, Vol. 28., No.3. 1993
- Fülöp József:* A régió iskolai idegennyelvoktatása a statisztika tükrében I-II. Észak-Pannon Régió. 12.4, 5. 1992
- Halász Gábor:* Alap- és középfokú oktatás Magyarországon. Országos Közoktatási Intézet. 1994
- Imre Anna:* Nyelvoktatás két városban: Szeged és Sopron. Kézirat. Oktatókutató Intézet. 1993
- Medgyes Péter:* Angoltanításunk fő gondjai. Pedagógiai Szemle, 34. 566-571 1984
- Medgyes Péter:* Angol – a kommunikáció pótnyelve. Körkép az angol nyelv magyarországi oktatásáról és terjedéséről. Magyar Pedagógia, 92. évf. 4. szám 263-283. 1992
- Liskó Ilona:* Szerkezetváltó iskolák. Kutatás közben. Oktatókutató Intézet. 1992
- Liskó Ilona:* Rendszerváltás az iskolában. Kutatás közben. Oktatókutató Intézet. 1992
- A. de Swaan:* Notes on the emerging global language system: regional, national and supranational. Media, Culture and Society (SAGE, London, Newbury Park and New Delhi), Vol. 13 (1991), 309-323.
- A. de Swaan:* The Emergent World Language System: An Introduction. International Political Science Review. Vol. 14. No. 3. July 1993.
1. *Jaap Dronkers:* The Causes of Growth of English Education in the Netherlands: class or internationalism? in: European Journal of Education, Vol. 28., No.3, 1993.
- Bajomi Iván:* A francia oktatási rendszer és a nemzetközi kihívások. in: Az oktatás jövője és az európai kihívás. Educatio, Budapest, 1993.
- 2 *Jaap Dronkers:* The Causes of Growth of English Education in the Netherlands: class or internationalisation?



in: European Journal of Education, Vol. 28, No. 3, 1993

Forrás: Statisztikai tájékoztató. Alapfokú oktatás 1992/93.

Forrás: Statisztikai tájékoztató. Középfokú oktatás 1992/93. Művelődési és Köznevelési Minisztérium Budapest, 1993.

A térképek csak az általános iskolai nyelvoktatást szemléltetik elsősorban az adatok elérhetősége miatt. A területi különbségek középfokon – itt többnyire több nyelv oktatása biztosított – kevésbé szembeszökőek.

Forrás: Statisztikai tájékoztató. Alapfokú oktatás 1992/93. Művelődési és Köznevelési Minisztérium. Budapest, 1993.